

доц. д-р ЧАВДАР НИКОЛОВ

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ "НЕОФИТ РИЛСКИ", гр. БЛАГОЕВГРАД

СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ В БЪЛГАРСКИЯ ПЛАТЕЖЕН БАЛАНС

STRUCTURAL CHANGES IN THE BULGARIAN BALANCE OF PAYMENTS

Assoc. Prof. Ph.D. CHAVDAR NIKOLOV

SOUTH-WESTERN UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD

Abstract: The article analyses the structural transformation in the balance of payments of Bulgaria 2000-2004. The first change seems the rapid increase of the foreign trade passive. This is partially compensated by the inflow from the tourism and the current transfers. The following negative result in the current account has been covered by the direct investment, which grew up significantly after the NATO membership of the country. The concerns in the context are related with the growth of the foreign indebtedness of the private sector.

Key words: structural transformation, balance of payments, trends.

За периода 2000-2004 година в развитието на платежния баланс на България се наблюдават нееднопосочни тенденции, заслужаващи специален анализ.

На първо място определено може да се твърди, че през визираните години е нараснала отвореността на българската икономика, което в условията на евроинтеграция на страната ни и глобализация на икономическите процеси може да бъде тълкувано главно в положителен аспект.

Дори да посочим като пример най-елементарния показател – съотношението между експорта и brutния вътрешен продукт - той през 2000 г. е бил 40,4%, а през 2004 година нараства на 41,1%. Концептуално по-сложните изчисления, когато към стоковия износ се прибавят този по линия на услугите и сумата на входящите текущи трансфери и тогава се изчисли общият им дял в БВП, също довеждат до твърде оптимистични резултати. Визираният комплексен показател, възлизал съответно на 61,5% от БВП през 2000 г., се оказва на летвата от 63,7% от БВП през 2004 година.

Прегледът на текущата сметка по-нататък обаче показва съществено влошаване на негативното салдо по

търговския баланс, който през 2004 година абсолютно нараства 2,1 пъти спрямо 2000 г., а като процент от БВП от съответно 9,8% на 14,0%. По този начин, въпреки значителния растеж през годините на приходите от туризма (с 49,4%) и на постъпленията от текущите трансфери (2,7 пъти), през периода се стига и до нарастване на дефицита по текущата сметка в БВП. През 2000 г. той е 5,9%, а през 2004 г. 7,5% от БВП. Ако проследим "покривността" на входящите по линия на туризма и на текущите трансфери парични потоци спрямо основния изходящ поток - този на търговския дефицит, можем да констатираме отрицателното като характеристика спадане на показателя от 70,1% на 68,4%.

Следователно, като цяло илюстрираното дотук развитие по текущата сметка може да се оцени като противоречиво, при което сериозна загриженост би следвало да предизвикват проблемите с конкурентоспособността на българския стоков износ. Въпросните проблеми могат от своя страна да намерят своето адекватно решение предимно по линия на притока на преки чуждестранни инвестиции, който в платежния баланс намира

метрирано отражение по финансовата сметка.

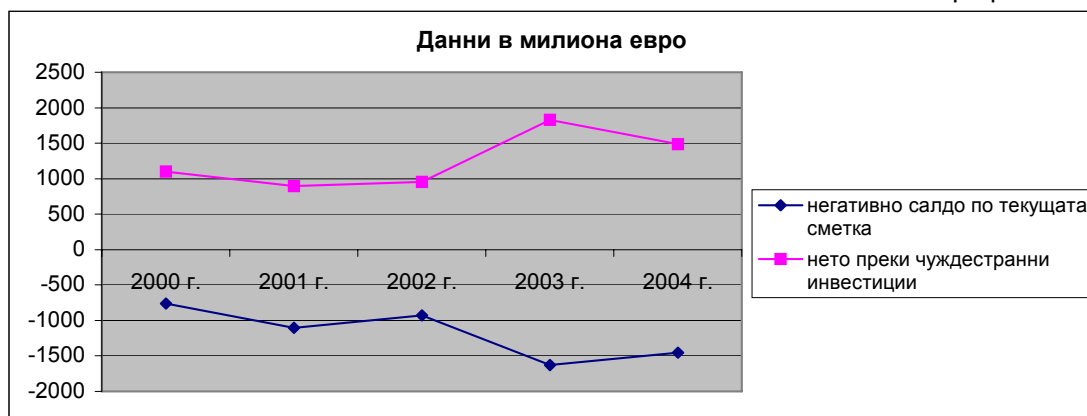
Дотолкова доколкото у нас се наблюдава може би уникално по рода си нарастване на доверието в страната от момента на изясняването на перспективите ѝ за членство в Северноатлантическия договор и впоследствие - след приемането ѝ, ще си позволя да сравня пряката чуждестранна инвестиционна активност средно за годините 1999 -2001 с тази за 2002 - 2004 г. Направените разчети показват средногодишна инвестиционна активност във втория подпериод със 72,1% по-висока от тази през първия. А конкретно през 2004 година директните инвестиции у нас са със 77,4% по-високи от тези за 2000 година.

Тъй като при всеки анализ на платежен баланс естествено става дума главно за насрещни финансови потоци и за тяхното балансиране, в контекста би

трябвало да се проследи и "покривността" на нето входящите потоци по линия на преките инвестиции спрямо дефицита по текущата сметка. През 2000 година въпросният показател възлиза на 144,4%, а през 2004 година той е 102,1%. В абсолютен размер това са 338,3 милиона евро през 2000 година и 31 милиона през 2004 година.

За вече споменатите в текста подпериоди 1999-2001 г. и 2002-2004 г. съотношението между нетните преки инвестиции и дефицита по текущата сметка е съответно 1,123 и 1,063. Като абсолютен размер това са 301 милиона евро за първия подпериод и 253,6 милиона за втория, което прави средногодишно по 100,3 милиона и 85,4 милиона евро. Значи, погледнато и в дадения ракурс не може да се каже, че развитието върви единствено в положителна насока.

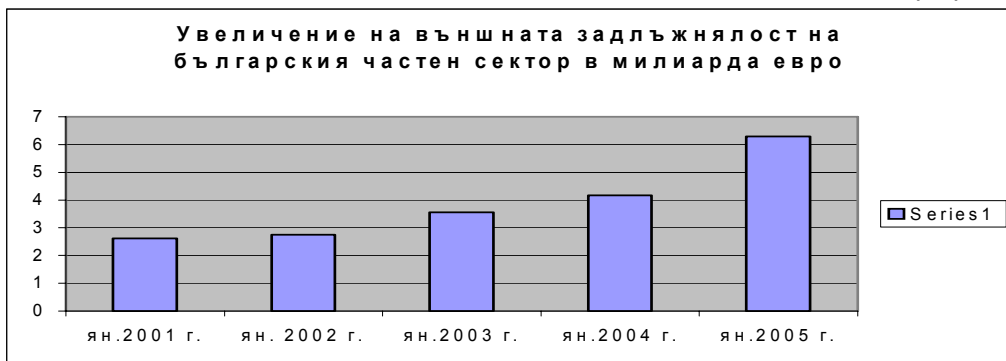
Графика №1

Как тогава можем да си обясним плюса по платежния ни баланс през 2004 година възлязъл на 1,388 милиарда евро и така надхвърлил 7,4 пъти същия от 2000 година?

Отговорът се крие явно предимно в нарастването на външната задлъжнялост на частния сектор у нас. През

2004 г. търговските банки заемат от задгранични партньори 408,0 милиона евро, а фирмите получават задгранични кредити на сума от 915,0 милиона. През 2000 година аналогичните данни възлизат на 42,0 милиона и 260,1 милиона евро.

Разглеждан във визирия аспект излишъкът в платежния ни баланс фактически еднозначно идва от средства получени назаем от частния сектор. В контекста следва да се отбележи и една друга много важна подробност. Въпросът е там, че търговските ни банки не само че ползват кредити от чужбина. Същевременно, през 2004 година, те са изнесли на депозити зад граница горе долу същата сума, която са заели (числата са 553 милиона и 408,0 милиона евро, последните посочени по-горе).

Този факт показва от една страна начина на заобикаляне на регулациите на БНБ, насочени към ограничаването на кредитната експанзия у нас. Което съвсем не бива да ни учудва, централната банка на една малка страна не може да се справи с мощта на транснационалните банки. А от друга страна случилото се говори за макроикономическа неефективност, тъй като приблизително една и съща сума

пари отива в чужбина и се връща, а не се ползва пряко у нас, без съответните "външни" посреднически лихви, такси и комисионни и пр. В контекста на макро неефективността и централно банковите рестрикции следва да се разглежда още обстоятелството, че след като през 2002 и 2003 г. българските търговски банки прибраха 627,6 милиона евро от депозирания в чужбина и на практика работещ за други икономически кредитен ресурс, официално възлизащ на около 1,3 милиарда евро, то през 2004 година същите банки наново изнесоха навън 553 милиона евро. Ситуацията тук е логична с оглед мерките предприети от БНБ, но изглежда повече от странна на фона 514,0 милиона евро депозити на нерезиденти, постъпили в нашите търговски банки през 2004 година. За съпоставка – през 2000 година те са 74,5 милиона. Ясно е, че освен лихвеният диференциал за въпросното увеличение съществена роля играе и синдромът "членство в НАТО".

В заключение на анализа трябва да се подчертае, че истинско здравословно стабилизиране на платежния баланс може да бъде постигнато само чрез експортно ориентирано развитие на страната ни, на базата на системно привличане на преки иновативни чуждестранни инвестиции. Перспективите на второто като че ли вече донякъде се очертават, докато за първото могат единствено да се правят догадки. Повишаването на цените на енергоносителите не е никакъв кратковременен процес и затова по-нататъшното увеличаване на външнотърговския ни пасив поне краткосрочно изглежда много по-вероятно, отколкото очакването на подобрение.

Реализираните досега излишъци по платежния баланс, разбира се, увеличават резервите на Централната банка, но естествена характеристика на един заемаем входящ поток е появата в бъдеще на обратния, изходящия, свързан с обслужването на кредитите, заплащането на лихви и погасяването на главници. Именно това дава основание състоянието на българския платежен баланс понастоящем и структурните трансформации настъпили в него за периода 2000-2004 година да не бъдат оценявани напълно еднозначно позитивно, въпреки подобренията и оптимизма, за които безспорно могат да се намерят при това не малко основания.